

DAVOR PISKAČ

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

SUDJELOVANJE KOMUNIKACIJE U NASTAJANJU SUVREMENIH MITOVA

Kad govorimo o mitu danas, susrećemo se s nekoliko nezaobilaznih pitanja. S obzirom na to da je tijekom povijesti cjelokupno društvo bilo normirano mitom, kakvo je danas stanje s mitskom sviješću? Razvija li se mitska svijest i danas onako kako se razvijala do sada? Uz sve to možemo postaviti još jedno, možda i najzanimljivije pitanje: što motivira komunikacijske aspekte mitske svijesti današnjice? Da bismo odgovorili na ta pitanja, potrebno je prije svega uvidjeti specifičnost kodova kojima se u ovo doba masmedija odvija proces komunikacije te vidjeti kako na takva pitanja odgovaraju mit i znanost u kontekstu suvremene povijesti.

Ključne riječi: mit, informacijski smog, mit o komunikaciji, mit o kvantiteti, mit o moći medija

Kad govorimo o mitu danas, susrećemo se s nekoliko nezaobilaznih pitanja. S obzirom na to da je tijekom povijesti cjelokupno društvo bilo normirano mitom, kakvo je danas stanje s mitskom sviješću? Razvija li se mitska svijest i danas onako kako se razvijala do sada? Uz sve to možemo postaviti još jedno, možda i najzanimljivije pitanje: što artikulira mitsku svijest današnjice? Da bismo odgovorili na ta pitanja, potrebno je prije svega vidjeti kako čovjek razvija mitsku svijest promatrajući prirodu. Naime, u prirodi se nalaze rješenja i uporišta koja omogućavaju razrješavanje pitanja vlastite egzistencije, ali treba vidjeti kako na takva pitanja odgovaraju mit i znanost u kontekstu suvremene povijesti.

Želimo li odgovoriti na aktualna pitanja o načinima razvoja mita i mitske svijesti, potrebno je prije svega uvidjeti što je to mitska svijest i što potiče povijesni razvoj mita. Put razumijevanju pojma mitske svijesti utro je njemački filozof Ernst Cassirer¹ (1874.–1945.) u svojoj *Filozofiji simboličkih oblika* (Cassirer 1985). U

¹ Cassirer je neokantovac, začetnik semiotičke škole. Kako je pobornik filozofske analize iz perspektive jedne, vlastite, "superteorije" iz koje se "sve može objasniti", teorijski mu je diskurs proglašavan previše krutim i statičnim. Tako se Cassirera počesto interpretira da stvarnost shvaća odviše formalno, da je objekti postoje nezavisno od svijesti te da je spoznaja odvojena od tako shvaćenog objekta. Kako je ljudskoj spoznaji dohvatljiv jedino svijet simbola, smatra da su apriorne for-

drugome tomu toga trotomnog izdanja, naslova *Mitsko mišljenje*, ljudska svijest postaje subjektom mita, dočim je djelatni proces mitskoga mišljenja objektivizacija stvarnosti. Subjekt, agens mitologije, prema Cassireru, ne treba tražiti nigdje drugdje već u ljudskoj svijesti kojoj je takva objektivizacija imanentna. Naime, mitska svijest objektivizacijom razvija opoziciju između znanstvenog i mitskog načina mišljenja: mitska je svijest sintetička, odvojena od analitičnosti znanosti. Zbog toga se mit može promatrati kao funkcija koja vlada razumijevanjem svijeta: mit imenovanjem stvara, dakle, proizvodi, a mitska svijest objektivizira stvarnost svijeta (Solar 1998:115-128). U tome se smislu može i mora u obzir uzeti tvrdnja Milivoja Solara: “Tome valja dodati i mogućnost da se na osnovi projekcije funkcioniranja mitske svijesti govori i o mitskom pogledu na svijet, odnosno čak o mitskoj kulturi u cjelini” (Solar 1998:17), a kultura (pa i mitska) je jedan od najposebnijih objektivizacijskih procesa koji se odvijaju uopće zbog toga što je kultura “skup svih materijalnih i duhovnih vrijednosti” koje su stvorene ljudskom djelatnošću (Božović 2006:16-17).

Što se razvoja misli u kontekstu kulture i civilizacije tiče, jedan od prvih teoretičara koji je pokušao odrediti razvoj ljudske misli i periodizaciju toga razvoja jest Vittorio Hösle² (Hösle 1996:39-41). Navodi kako je ljudski je duh kroz povijest razlučio pet faza shvaćanja prirode,³ a svaka se od njih odlikuje snažnim izdvajanjem subjektiviteta iz same prirode. Tako se prva faza može nazvati fazom

me jezik, mit i religija. Zadaća bi apriornih formi bila integrirati ljudsko iskustvo, usp. (Meletinski 1983). S afirmativne strane poglašava ga se jednim od najvećih sintetičara ljudske misli i filozofije (usp. Schmidt 1988).

² Vittorio Hösle (1960.), njemački filozof. Bavi se teorijskom filozofijom te pokušava revitalizirati platonovsku i hegelijansku misao.

³ Prva faza shvaćanja prirode, traje od nastanka čovjeka pa sve do danas, s time da je danas ograničena na vrlo zabačena mjesta Zemljine kugle. Za ljude koji pripadaju takvoj mitskoj svijesti čovjek nije ništa drugo nego dio velikog organizma žive i božanske prirode o kojoj posve ovisi, a koju objašnjavaju mitovi pretočeni u obrede i simbole. Drugu fazu percepcije prirode, civilizacijsku, obilježava ljudski razvoj u misaonom i tehničkom smislu. Razvija se poljoprivreda, uzgoj životinja, razvijaju se gradovi te započinje razvoj urbane kulture. Čovjek postaje sve više neovisan o prirodi, razvijaju se preduvjeti nastanka filozofije i znanosti, Treću fazu obilježava grčka kultura u kojoj je tema filozofije postala i tema *physis*a (prirode). *Physis* u sebi izjednačuje prirodu i čovjeka s bogovima zbog toga što se bogovi nikada nisu od odmaknuli niti od prirode niti od čovjeka. Snažno se počinje razvijati filozofija i prirodne znanosti među kojima tada gotovo da i nije bilo razlike. Naime, grčki su filozofi ujedno i prirodznastvenici koji vjeruju da proučavanjem prirode proučavaju i sebe same u svojoj materijalnoj, ali i duhovnoj sastavnici. Nakon Grka, a govoreći iz perspektive tzv. zapadnog kulturnog kruga, dolazi se do faze koja pripada kršćanstvu, odnosno do faze koja razvija kršćansko shvaćanje prirode. U kršćanstvu je Bog savršeno biće, osoba zapravo koja se objavljuje čovjeku kao osobi. U toj fazi Bog dominira nad čovjekom i prirodom. Zadnja faza, novovjekovna, prema Hösleu polazi od Renéa Descartesa. Descartesa se može shvatiti i kao predstavnika međufaze između faze kršćanstva i novovjekovne faze zbog toga što se kritika njegova djela, osobito u dijelu koji se razmatra dominacija čovjeka nad prirodom, snažno veže uz kršćanstvo. Naime, na pitanje: tko vlada prirodom?, odgovor glasi: Bog, ali i čovjek zbog toga što je Bog stvorio prirodu, ali je stvorio i čovjeka da vlada njome.

arhaičnih kultura,⁴ druga civilizacijskom, treća grčkom misaonim fazom, četvrta kršćanskom, a peta novovjekovnom fazom.⁵ Kao svojevrsan sažetak Hösleove periodizacije razvoja ljudske misli može se navesti tvrdnja da je razvoj znanosti i tehnike bitno utjecao na razvoj odnosa čovjeka i prirode, jednako kao što je na razvoj ljudske misli utjecalo i “objašnjavanje neobjašnjivog”. Za potonju je “konstrukciju” stvarnosti svakako najzaslužniji mit i mitska svijest koja imenovanjem neimenovanih pojava objektivizira stvarnost. U smislu razumijevanja važnosti mita za razvoj ljudske misli i društva, a kao nadogradnja Hösleove teorije, može se navesti misao Milivoja Solara, koji kaže:

Ne želim se time vratiti na manje-više činjenice da su znanost i tehnika izgradile naš svijet koji je različit od svijeta urođenika (...) Mislim da konzekvencije koje se mogu izvući iz takve činjenice ukazuju da mitski jezik nije ni mogao biti isključivi jezik čovječanstva. Da je on to, naime, bio, isključivo na njegov način objavljena istina ne bi samo ljude odvela u različitim pravcima kulturnog razvoja, nego bi dovela do toga da čovječanstvo izumre i prije nego što se znanstveni jezik uopće i mogao pojaviti. (Solar 1990:219)

Kako Solar navodi, jezik mita kroz cijelu ljudsku povijest postoji ravnopravno uz jezik znanosti, a svaki je od tih jezika zaslužan za vlastitu stvarnost. Svaki od tih jezika rabi vlastite znakove, više-manje različite, no, zanimljivo je promotriti što se događa kada dođe do preklapanja i pretapanja “znakovlja” mita i znanstvenoga “znakovlja”. Sam se pojam znaka ne može razabrati sam po sebi, nego se mora dovesti u vezu s nekim drugim znakom – njegovim interpretantom unutar kakvo-ga koda (Biti 2000:574).⁶

Promatrano iz perspektive teorije sustava,⁷ odmah postaje jasno da su i mit i znanost zatvoreni sustavi zbog toga što promatraju svoju okolinu, a svakime od

⁴ Priroda je, zapravo, tek posredno preko kritike i pojma kulture postala temom Descartesove filozofije jer čovjek kao racionalno biće razvija kulturu, a kultura u svojoj materijalnoj sastavnici uništava prirodu zbog toga što sebe izgrađuje iz dijelova prirode. Tako kultura sve više iz vidokruga potiskuje prirodu pa tako i mitsku svijest utemeljenu na objektivizaciji elemenata iz prirode (op.a.).

⁵ Vidi još: Krznar, Tomislav. 2008. *Čovjekovo poimanje prirode kroz povijest*, “Priroda”.

⁶ Kod se određuje kao “znakovni niz ili sustav na koji upućuje neka poruka. Tiče se istodobno 1) zalihe (inventara, repertorija) znakova i 2) pravila njihove kombinacije ili pridruživanja (kodiranja), što u pojam unosi dvoznačnost. Pravila mogu biti malobrojna i izričita kada je kod jednostavan, ali i brojna i prešutna kada je kod složen. (...) U teoriji sistema kod označava temeljno razlikovanje koje upravlja promatračkim operacijama sistema” (Biti 2000:253-254).

⁷ Sustav se sastoji samo od njemu specifičnih komunikacija i komunikacije niti jednog drugog sustava ne mogu u svom izvornom obliku doći do njega. Stvarno je teško povezati dva sustava koja nisu srodna. Tako je, primjerice, bankovnom sustavu posve nejasno ako percipira to što netko želi od njega ako ispred banke izriče molitvu kako bi ostvario materijalno blagostanje. Bankovnom je sustavu religijsko kod posve nerazumljiv. Naime, sustavi se diferenciraju samo na temelju vlastitih kodova, a za sve su druge kodove slijepi. Jedina mogućnost komunikacije između takva dva sustava je uz pomoć tzv. programa. Programi su zapravo hibridni kodovi koji služe samo za ostvarivanje jednoga i samo jednoga komunikacijskog aspekta, a za sve ostale mogućnosti komunikacije su slijepi, kao i sam sustav. Takav specifičan program služi realizaciji jednog i samo jednog događaja. Nadalje,

njih upravlja specifični kod. Problem je što se kodovi mita i znanosti preklapaju zato što imaju vrlo slične provodne razlike:⁸ istina/neistina za znanost, a poznato/nepoznato za mit. Naime, zajednički je nazivnik (kod) obaju sustava “otkrivanje o stvarnosti”, oba je sustava žele učiniti poznatom, objektivizirati je, a kako “istinitost” i “otkrivanje” rabe slične kodove, vrlo lako može doći do njihova preklapanja. Dakle, mitološki i znanstveni sustav objektiviziraju stvarnost, mitski uz pomoć znakovnih, jezičnih kodova mitske svijesti, a znanstveni uz pomoć kodova istraživanja i statističke obrade podataka. Problem se dodatno usložnjava time što znanstveni sustav vrlo često polazi od preduvjerena, hipoteza, za koje nema nikakvog drugog utemeljenja osim vjerovanja da se mogu dokazati. Obol suvremenosti jest i taj što znanost želi komunicirati sebe, baš kao i mit, a u suvremenosti oba sustava rabe masovnu komunikaciju za vlastitu promidžbu.

S druge strane, masovna komunikacija, napose putem interneta, nema osjećaj za specifične razlike kodova, nego pokušava razviti univerzalni kod kako bi odista bila komunikacija dostupna najširim masama, odnosno, pokušava razviti “univerzalni program – kod” koji se može rabiti na svim sustavima. Upravo ta činjenica dovodi do preklapanja kodova mita i kodova znanosti. Danas smo svjedoci takvih preklapanja i pretapanja zahvaljujući tehnološkom razvoju masmedija te doslovno sumanutoj proizvodnji informacija.⁹

Naime, razvoj komunikacijskih sredstava i masmedija te enormna proizvodnja informacija stvara novu sliku svijeta u kojem živimo. Možda bi se čak moglo reći da je nastupila šesta faza razvoja mitske svijesti – faza “mita o moći informacija”. Zahvaljujući medijima mnoge se informacije, pa čak i vrlo profane poput automobila, mitiziraju i pretvaraju u egzemplarnu sliku. Naravno, do stvaranja egzemplar-

svakom su sustavu potrebni upravo i samo njegovi događaji jer jedino oni mogu dalje pronijeti njegovu komunikaciju. Tako se između npr. bankovnog i religijskoga sustava može uspostaviti kod koji solidarnost pretvara u događaj. Bankovni će sustav u tome vidjeti poreznu olakšicu i prihvatit će taj kod, a religijski će sustav takav postupak banke obrazložiti kao Božji čin. U komunikacijskom sustavu tako može sudjelovati svatko tko koristi pravi medij i pravilno ga kodira s obzirom na određeni sustav. Ali, svaki sustav koristi samo one komunikacije koje mogu rješavati probleme koje postavlja. Kod mora upućivati na točno svoj sistem, dočim program kao kod razvija samo specifičnu komunikaciju kako bi svaki od dva sustava u interakciji riješio svoje probleme. To vrijedi za sve sustave, pa tako i zamitološki sustav (usp. Biti 2000:502-510).

⁸ Provodna razlika je temelj na kojemu počiva svaki sustav. Radi se o binarnoj opoziciji čijom se rekrzivnom razradom kontinuirano rješavaju problemi koje sustav postavlja. Važno je uočiti da svaki sustav svoje probleme rješava samo na temelju provodne razlike uvodeći samo one elemente iz okoline koji mu trebaju. Prema svim je ostalim elementima sustav posve indiferentan.

⁹ Informacije se razvijaju najbrže od bilo čega na svijetu, a njihov je rast eksponencijalan, tvrdi Kevin Kelly (1952.), ugledni znanstveni i urednik uglednog časopisa *Whole earth catalog World*. U svojoj knjizi *Out of Control: The New Biology of Machines, Social Systems, and the Economic* (Kelly 1994) bavi se i problemima prebrzo rastuće proizvodnje informacija. Ulomak iz knjige dostupan je na http://www.kk.org/thetechnium/archives/2006/02/the_speed_of_in.php. (pristup 12.10.2011.). U članku su priloženi i grafikoni točnog rasta proizvodnje informacija.

nih slika nije došlo odjednom, zanimljivo je pogledati kako su istovjetni mitovi o moći informacija i medija strukturirani u ne tako davnoj prošlosti i uočiti što im je zajedničko sa suvremenim mitskim strukturama. U tome se smislu relativno lako uviđa da se sve mitološke strukture temelje na točno određenom tipu koda, osim kad komunikacija masmedija sama po sebi postaje kodom te od sebe “stvara mit” utemeljen na prividima i ekstrapolacijama informacijskih nizova u strukturu koju zapravo više i nije moguće opisati (Kelly 1994:128-150, 352-356).¹⁰ Upravo ta nemogućnost opisa otvara mogućnost uočavanja nove mitološke strukture koja se može imenovati kao “mit o komunikaciji”.

Do uspostave komunikacijskog mitološkog svjetonazora nije došlo odjednom. On se stvarao postupno, prvo izgrađujući mogućnost proizvodnje informacija, a potom mogućnosti manipulacije njima. Na kraju krajeva, u procesu se komunikacije stvara tek privid razumijevanja informacija, što za samu komunikaciju da bi se nastavila – i nije preduvjet (*sic.*).¹¹ U tome je smislu veliku ulogu odigrao i tehnološki razvoj medija. Baš kao i u razvoju filma kao nove umjetnosti koja proizlazi iz tehnološkog otkrića projektora, i mit o komunikaciji temelji se na tehnološkom razvoju informatičkih sustava koji, prvi put u povijesti, omogućavaju manipulaciju zaista velikim brojem informacija. Na neki je način sve započelo uspostavom masmedija i “zajedničkog” komunikacijskog koda¹² čija je zadaća bila učiniti sve informacije, ali baš sve, dostupne svima. Takav se kod mogao prezentirati velikom broju osoba koje su, s druge strane, stvorile odlučujuću kri-

¹⁰ Poglavlja iz knjige *Closed Systems i The Structure of Organized Change*.

¹¹ Prema radu sociologa Niklasa Luhmanna (1927.–1998.) informacija se javlja svaki puta kada imamo mogućnost novog odabira značenja, a komunikacija je proces nadovezivanja takvih informacija. Dakle, komunikacijom se može smatrati svaka situacija u kojoj primatelj može razlikovati informaciju od poruke. Važno je samo da komunikacija potiče na nastavak komunikacije, a pri tome se “komunikanti ne moraju nužno i razumjeti”. Upravo takva komunikacija stvara cijeli niz novih odabira koji ne slijede logično jedan iz drugoga. Informacija, vrlo opterećena interpretacijama i nadinterpretacijama, ipak potiče komunikaciju pa se ona ipak odvija – premda nema razumijevanja. Očito je da se na taj način neće stvarati logičan sustav pitanja, odgovora i nadopunjavanja, nego gomila novih informacija koje imaju neku vrijednost samo zato što su se pojavile, samo zato što su izrečene. Posljedica takvoga gomilanja informacija jest privid da: sve informacije jednako vrijede, bile one od velike važnosti ili ne, zbog toga što se niti jedna od njih ne može niti prihvatiti niti odbaciti (Luhmann 1994:76-94).

¹² Svaka je komunikacija kodirana pa tako kod svakoj komunikaciji omogućuje i njeno postojanje. Komunikacija koja se temelji na nezamjenjivim kodovima, kada jedan kod nije zamijenjen nekim drugim, stvara veću mogućnost razumijevanja. No, u situacijama kada ne postoji jedinstveni kod, odnosno kada dolazi do miješanja i poistovjećivanja različitih kodova, otvara se velika mogućnost nerazumijevanja (usp. Biti 2000:178). Naime, svaka se informacija može prikazati različitim kodovima pa tako može stvoriti onoliko poruka koliko ima kodova. Kako bi se takav očit nedostatak “univerzalnoga koda” prevladao, suvremena se internetska komunikacija “pretvara” da je sve jedan kod (op.a. prema Luhmann 1994).

tičnu masu koja je mogla nešto nestvarno proglasiti stvarnim i početi se ponašati u skladu s tim svojim proglasom.¹³

Primjer za to je vidljiv u suvremenoj komunikaciji i, naravno, vrlo “egzaktnej” znanosti poput fizike. Tako je neopisivo fascinantan postupak tzv. hladne fuzije¹⁴ koju su navodno 1989. godine uspjeli postići znanstvenici Martin Fleischmann i Stanley Pons. Posve su detaljno, čvrstim kodom znanosti, objasnili postupak i, štoviše, proveli uspješan pokus. No, izgleda da se dogodilo samo vjerovanje u ono u što želimo povjerovati. Naime, nitko nikad nije uspio ponoviti taj pokus. Unatoč tomu, čime je vrlo dvojbeni rezultat njihova pokusa dobio medijsku pozornost, na neki se način počelo vjerovati i u nemoguće. Tako je npr. država Utah u SAD-u investirala čak četiri i pol milijuna dolara u osnivanje Državnog instituta za hladnu fuziju. Naravno, odmah su se za njima povelili i Japanci, što je japanska tvrtka Toyota financirala s čak dvadeset milijuna dolara. Nije im smetala niti činjenica da je Američki ured za patente donio 2004. godine odluku da više neće prihvaćati patente o hladnoj fuziji, jednako kao što neće prihvaćati ni patente o *perpetuum mobilu*. Julianu Schvinderu, nastavljaju istraživanja Fleischmanna i Ponsa, nije čak pomogla niti Nobelova nagrada da u prestižnom znanstvenom časopisu objavi svoj članak o hladnoj fuziji. Zanimljivo je da se znanstveni skupovi o hladnoj fuziji redovito održavaju: zadnji je održan u listopadu 2010. godine pod pokroviteljstvom Američkog fizičkog društva. Dakle, unatoč tomu što znanost ne može dokazati mogućnost hladne fuzije, ipak se održava vjerovanje da je ona ipak moguća. No niti tu priča ne staje: prema tumačenju medija, u Bologni je 14. siječnja 2011. talijanski tim znanstvenika ostvario hladnu fuziju. Patent je zaštićen, a svi koji se žele uvjeriti u uspjeh pokusa moraju potpisati izjavu kojom neće teretiti talijanske znanstvenike za tjelesna oštećenja koja izaziva zračenje u prostoru izvođenja pokusa. Unatoč svemu, još se nije krenulo u komercijalizaciju patenta pa tako i dalje nismo niti na pragu energetske i ekološke renesanse. Dakle, znanstveni kod istina/neistina postao je kod poznato/nepoznato a da bi postao stvaran, “mora mu se vjerovati”. A nije li to upravo ono što čine i kodovi unutar sustava mita? Za takvo što ima još primjera: tako je, recimo, u teorijskoj fizici još uvijek snažan utjecaj mitske svijesti kad se govori o pretvaranju energije u materiju, a tiče se pokušaja otkrivanja tzv. “božje čestice” ili *Higgsova bozona*, posve hipotetske elementarne čestice. Konačni je cilj znanstvenika shvatiti struk-

¹³ U tome smislu Mircea Eliade (1907.–1986.) u svojoj knjizi *Aspekti mita* (Eliade 2004:196) govori o tome kako su istraživanja provedena u SAD-u šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća dala novu sliku mitskih struktura slika i ponašanja, a tu su sliku u svijesti građana stvorili masmediji. Tako npr. likovi crtanih stripova predstavljaju moderne mitološke junake koji, premda su samo plod crtačeve i scenaristove mašte, toliko snažno utječu na dio čitateljstva da ih ono doživljava kao stvarne.

¹⁴ Hladna fuzija je postupak proizvodnje energije iz vodika u vodi, čime bi se dobila gotovo nevjerojatna količina energije, nevjerojatno jednostavnim postupkom iz nevjerojatno dostupnoga izvora – obične vode.

turu svemira te kako svemir funkcionira. No, nitko ne zna postoji li Higgsova čestica stvarno. Dakle, *Higgsov bozon* je čista hipoteza koju je izmislio čovjek da bi samomu sebi na neki način objasnio postanak materije u svemiru. O njemu se može samo spekulirati pa tako nedavni navod fizičara svjetskoga glasa, oca teorije struna, Holgera Becha Nielsena, to samo potvrđuje: “Mislim da su znanstvenici već pronašli Higgsov bozon u akceleratoru Tevatron, međutim nisu toga svjesni jer se ne ponaša kako su očekivali. (...) Fizičari uglavnom ne vjeruju u to jer im se čini da se Higgs ne raspada onako kako su očekivali”.¹⁵ Naime, postojanje *Higgsova bozona* nemoguće je dokazati, pa čak ni predvidjeti matematičkim izračunima. Zna se samo da se energija na neki način “mora pretvoriti u masu”. Zanimljivo je da se ta teorija u jednome svome dijelu gradi na (ograničenim) znanstvenim dostignućima, a u drugome na poprilično dobro razvijenoj priči koja posve slični mitološkom obrazlaganju stvaranja s jedinom razlikom da njezine autore, znanstvenike i državne proračune najbogatijih zemalja svijeta, za sada košta nekoliko milijardi dolara, a nema jamstva da će se potvrditi u stvarnosti. Ako se taj element strukture potvrdi, neki smatraju da će započeti nova era znanosti, a drugi, vrlo uvaženi fizičari današnjice poput Stephena Hawkinga, vjeruju da će otvoriti crnu rupu te tako prouzročiti kraj Zemlje jer će se kataklizmički narušiti prirodna (mitska) struktura svemira (zanimljivo je da su znanstvenici zaista uspjeli napraviti mikro-crnu rupu, ali se nije dogodilo – ništa, osim gromoglasnog senzacionalizma u medijima).¹⁶ Tako, kad se počeo graditi veliki hardonski sudarač čestica u CERNU u Švicarskoj, razvijene su teorije o kraju svijeta i svemira zbog toga što bi se mogla stvoriti crna rupa koja će progutati cijeli svemir. Mnogi znanstvenici svjetskoga glasa i dalje nipošto ne podupiru istraživanja nastanka materije jer zadiru u samu bit nastanka materijalnoga svemira, onoga što je stvorio Bog samo njemu znanim načinima. Zapravo, riječ je o običnom “komunikacijskom mitu” o kojemu se puno priča. Da je posrijedi mit potvrđuje činjenica da se zasad ne može ni dokazati ni opovrgnuti. Unatoč tomu, o njemu se u suvremenim medijima živo raspravlja, naravno, naglašeno senzacionalistički. Osim što je ovdje riječ o komunikaciji o dvjema teorijama koje bi mogle razriješiti temeljna pitanja čovječanstva: iz čega je i kako nastao svemir, sličan se fenomen o svemoćnosti može vidjeti i na primjeru sveprisutnoga interneta.

Naime, u suvremenosti se tip komunikacije o svemoći pripisuje “običnom” internetu. Puno smo puta mogli čuti sintagmu “sve imaš na internetu”, ali postavlja se pitanje što je to sve i treba li tomu “svemu” i vjerovati. Nalazimo se u

¹⁵ <http://www.tportal.hr/scitech/znanost/122627/Higgsov-bozon-vec-je-otkriven-prosli-tjedan.html> (pristup 07.09.2011.).

¹⁶ Npr: <http://danas.net.hr/znanost/page/2010/06/08/0268006.html>.
http://hrsvijet.net/index.php?option=com_content&view=article&id=5461:kina-stvorena-umjetna-crna-rupa&catid=44:znanost&Itemid=154.
<http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/71340/Stvorena-prva-malena-crna-rupa.html>.

“informativskom smogu” i nikako ne možemo dokučiti koje su informacije prave, koje su točne. Naravno da nije mit sve čemu ne možemo ne vjerovati, ali postoji i naličje te tvrdnje: možemo li vjerovati svemu što piše na internetu? Većina ljudi bespogovorno vjeruje, unatoč tomu što ponekad nailazi i na proturječne informacije. Zašto?! “Pa, znanstvenici su tu informaciju objavili internetu, zar ne znaš!?” – bit će prvi odgovor, a nije li to isto kao i rečenica: “I reče Bog: ‘neka bude svjetlost!’”. Važna je samo činjenica da je ta određena poruka komunicirana preko “svemoćnog i sveznajućeg” interneta. Pri tome se rabi univerzalni kod na koji pristaje gotovo svaka ljudska svijest koja je “odlučila vjerovati” tomu navodu te dolazi do objektivizacije stvarnosti jednako kao što se to čini u mitu. Jer, ako uzmemo točnom činjenicu da mit stvara imenovanjem te da se mitska svijest koristi imenom (znakom) kako bi objektivizirala svijet, tada internet imenuje “crna će rupa uništiti svijet”, a čovjek (mitska svijest) vjeruje da je to imenovanje stvarnost.

Takvoj situaciji podosta kumuje i razvoj znanosti i tehnike, koji je u zadnje vrijeme isto tako poprimio vrijednost eksponencijalnog rasta, pa kvantiteta dominira nad kvalitetom te nas frustrira istovjetno kao i hladna fuzija ili *Higgsov bozon*. Izostanak činjeničnosti nastoji se kompenzirati raznim drugim, kataloškim ili čak trivijalnim kategorijama (trivijalnim u smislu navođenja izvora i informacija koje nisu provjerene, ali djeluju istinito i pojavljuju se milijunima puta unutar medijskoga prostora pa im se na kraju povjeruje). Na isti su način marketinške kampanje stvorile “čuda” od proizvoda tako da, unatoč tomu što je znanstveno dokazano¹⁷ da se celulit, “pošast” određenih dijelova ženskoga tijela, ničime ne može izliječiti, sredstva za suzbijanje celulita bilježe neprestani rast. Zaista, kako kaže latinska izreka *Quod volumus, libenter credemus*, a sve zbog toga što ako upišemo u jedan poznati svjetski internetski pretraživač “celulit” kao ključnu riječ, dobit ćemo više od milijun i sto tisuća rezultata samo za hrvatsko govorno područje, a čak sedamnaest milijuna i tri stotine tisuća rezultata na globalnoj razini.¹⁸ Najveća većina rezultata poučit će vas kako da se sigurno i zauvijek otarasite tog nemilog napasnika, premda ga se ni na koji način ne možete otarasiti. Jedino možete vjerovati da je to moguće.

¹⁷ U knjizi Lionela Bissoona, *The Cellulite Cure*, objavljenoj 2006., uglednog liječnika koji je svoju karijeru utemeljio na proučavanju celulita, iznosi se niz dokaza o neuništivosti postojećeg celulita, osim kirurškim putem. U tome je smislu zanimljivo pročitati i popularnoznanstveni članak “Is Cellulite Forever?” objavljen u uglednom časopisu *Scientific American*. Članak završava duhovitom rečenicom: “If you have a doctor telling you that you can get rid of cellulite with liposuction, run out that door and don’t ever look back”. <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=is-cellulite-forever>.

¹⁸ Istraživanje pojavljivanja “celulita” na internetu 5. travnja 2011. u 11,45 sati.

Umjesto zaključka

Danas prikupljamo informacije i vjerujemo da je kvantiteta informacija ono što upravlja svijetom. “Komunikacijskom mitu” tako pridajemo i “mit o kvantiteti”, što nas je i dovelo do gotovo bjesomučne proizvodnje informacija. Očito je da je taj proces samoupravljiv, autopoietičan čak, ali su spekulativni njegovi rezultati. Proces prikupljanja informacija, nadalje, u takvim razmjerima nije ništa više nego gotovo trivijalna katalogizacija, no, unatoč tomu, daje nam osjećaj moći i kontrole.

Dakle, ipak postoji način koji normira današnje društvo i čini ga prilično sigurnim da će moći obuhvatiti gotovo svaku cjelovitost. To su “komunikacijski i mit o kvantiteti”: moć i uvjerenje da je komunikacija u smislu prikupljanja velike količine informacija svemoguća. U segmentu međuljudskih odnosa kaže se kako ona može razriješiti svaki sukob, samo treba željeti komunicirati, što je dobrim dijelom i točno, ali ne i posve. Naime, sama se komunikacija odvija izmjenom određenog broja transformabilnih informacija. Transformabilnost se očituje u tome da svaku informaciju s obzirom na kontekst možemo pretvoriti u poruku, a upravo ta mogućnost dopušta nevjerovatan broj manipulacija, ovisno o kodu kojim je ta informacija kodirana. Naravno komunikacija se može promatrati kao dijakronijski, ali i sinkronijski proces, ali ako se rabi jedan univerzalni kod, te se transformacije događaju u sinkronijskome kontekstu koji doslovno interpretacijama prenatrpava medijski prostor pa je u smislu dijakronije gotovo nemoguće odrediti njihovu genezu niti ih pobrojati, a nekmoli ih i pročitati i temeljito razumjeti. Sve se može interpretirati, ali i nadinterpretirati, kao što reče Eco (Eco 1996), a takva su razmišljanja moguća zbog toga što se nalazimo na onome stupnju postmoderne koja je posve indiferentna u odnosu prema eksponencijalno rastućoj proizvodnji informacija pa nas u tome smislu doslovno okružuje “informacijski smog”. Takvom proizvodnjom informacija vlada gotovo neobjašnjiv niz matematičko-informatičkih permutacija u čiji se algoritam ponovno i nanovo uključuju nove informacije i pretvaraju u nove informacije. Ono što nam preostaje jest da samoj proizvodnji informacija počinjemo vjerovati, odnosno, pretvaramo se da je sama količina informacija dovoljno vjerodostojna. Naime, zbog potrebe naše imanentne mitološke svijesti želimo si objasniti, želimo nam učiniti poznatim i sigurnim svijet u kojemu živimo, pa počinjemo vjerovati proizvodnji informacija kao da su sve proizvedene informacije točne činjenice koje nam život znače, a ne moraju, zapravo, značiti apsolutno ništa.

NAVEDENA LITERATURA

- Adorno, Theodor W. 1979. *Negativna dijalektika*. Beograd: BIGZ.
- Armstrong, Karen. 2005. *Kratka povijest mita*. Zagreb: Vuković i Runjić.
- Božović, Ratko. 2006. *Leksikon kulturologije*. Beograd: Agencija "Matić".
- Cassirer, Ernst. 1985. *Filozofija simboličkih oblika (Mitsko mišljenje)*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Eco, Umberto. 1996. "Interpretacija i nadinterpretacija". *Književna smotra* 28/100:189-200.
- Eliade, Mircea. 2004. *Aspekti mita*. Zagreb: Demetra.
- Hösle, Vittorio. 1996. *Filozofija ekološke krize. Moskovska predavanja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kelly, Kevin. 1994. *Out of Control. The New Biology of Machines, Social Systems, and the Economic World*. Cambridge, Massachusetts: Perseus Books.
- Luhmann, Niklas. 1994. "Kako svijest sudjeluje u komunikaciji". *Quorum* 9/2:76-94.
- Luhmann, Niklas. 2001. *Znanost društva*. Zagreb: Politička kultura.
- Meletinski, Eleazar Moiseevich. 1983. *Poetika mita*. Beograd: Nolit.
- Schmidt, Burghart. 1998. *Postmoderna – strategija zaborava. Kritički izvještaj*. Zagreb: Školska knjiga.
- Solar, Milivoj. 1998. *Edipova braća i sinovi*. Zagreb: Naprijed.

INTERNETSKI IZVORI

- http://www.kk.org/thetechnium/archives/2006/02/the_speed_of_in.php. (pristup 12.10.2011.)
- <http://www.tportal.hr/scitech/znanost/122627/Higgsov-bozon-vec-je-otkriven-prosli-tjedan.html> (pristup 07.09.2011.)
- <http://danas.net.hr/znanost/page/2010/06/08/0268006.html> (pristup 12.10.2011.)
- http://hrsvijet.net/index.php?option=com_content&view=article&id=5461:kina-stvorena-umjetna-crna-rupa&catid=44:znanost&Itemid=154 (pristup 12.10.2011.)
- <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/71340/Stvorena-prva-malena-crna-rupa.html> (pristup 12.10.2011.)
- <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=is-cellulite-forever> (pristup 12.10.2011.)